

חסידים וחסידות מינים

[„איש חסיד היה“ בתיאטרון „בימות“]

מאת יורם קניוק

ללא אמונה. איני איש מאמין. אך אני נרעד כאשר אני רואה אדם שאינו מאמין. שאינו מוכן להחגיגות בהזוייה הדתית האמיתית כשי הוא נופל פתאום על ההילה של ה"טכס הדתי. כיוון שאנו חיים עתה בתקופה בה אנשים גילו מחדש את הדת ואינם מבינים שהם מגלים רק את החלק הנוח להם, ושבהתרפקותם על חלק זה או אחר של הדת הם עושים מעצמם צחוק, הרי הצ"גה זו נופלת בדיוק לקטגוריה של קוניוקטורה מוצלחת. ואין דברים אלו נאמרים לגנאי. הכל גילו את הדת גם אנו נגלה אותה. היא תהיה (החסידות) לבושה במכנסים מודרניים. היא תהיה שווה לכל גפשו. ואנו נתרפק על גדולת תרבותינו, נבכה עם השירים והאמונה התמימה מה אך לא נסבול כהוא זה. לא נאליץ לכתת רגלינו לבית הכנסת ביום כבוד, יש לנו מכוניות. כלומר יש משהו מחריד או מגוחך בהעמדת החסידות כמין להקפה צבאית עם תודעה יהודית. ואיני יכול ל"הסביר יותר מאשר במשלים שני תתי לעיל.

אין הדבר דומה למשל להפיכת סיפור, אפילו יהודי, אפילו סיפור הטמון בחוויות הינקות של הגור"ה, מחזה מוסיקאלי או לאופרה. שכי"א תיבות ודת ואמונה הפכו כאן אלא סיפור. בעוד שב"איש חסיד היה" נעשה נסיון לעסוק ב"את התנועות החשובות והמעניינות בהיסטוריה היהודית, תנועה שצמחה על ברכי הקבלה ועל ה"שבתאות הגוססת, תנועה שתיפשה דרך לגאולה, גאולה עצמית ולאומית, תנועה שיצרה ספרות גדולה והיתה רווייה פיוט של שדים ונ"גון.

תנועה זו, כאשר מניחים אותה על הבימה בצורה שהדבר נעשה ב"איש חסיד היה", הופכת לבלתי חשובה חרף יופיה של ההצגה, ה"פכת לבלתי משכנעת למרות ההב"רקות הרבות ולמרות הביצוע המ"עולה. רמו כאב שהוציאו מן הפר"ז והוא נוצץ אך בלתי מצחיק. כאב כזה אינו עוד כאב, זוהי זיעה של מאות שנים שנופתה מכל סייג כדי לכפר אוזניים וע"י ניים של אנשים עייפים מחוויות של אמת, חסידות ללא צריחה אחת של אמת, ללא דמעה אחת של אמת, ועם זאת היה הכל כה מדויק כמו, כה נכון, כמו. הכמו חסידות ה"הזיוף שבהעמדת הפנים, הדתיות כפרוטה כמו להביא דבר השם ל"לדים, לבתי ספר, להייד פארק, כל אלו גרמו לי שאצא מאוכזב וכ"אב. והאולם כולו, כמעט, יצא מכ"ליו מרוב התלהבות. לפיכך אני מבקש מקוראי דבר שמעולם לא ביקשתי מהם: להרשות לי לכפור בכל דברי וליהנות מן הספק. אולי הייתי אטום אותו ערב וראיתי מ"הרהורי לבי. ואם נכון הדבר הרי עם המבצעים של תיאטרון בימות הסליחה. מראש.

שיית) דייב בורבק. הוא אמר שהם מנגנים יפה אבל הם עשו לידי מג"ז. הם עשו גברת מן הזעקה. הר"הרתי בלחגי הלזויות הכושיים. ב"כאב, בתיסכול, במוסיקת בתי ה"עלמין השזורה פסיפס של ליצנות וכאב נורא שהפכה בידי של דייב בורבק לגברת יפה. וכאן, על בימת הסתדרות המורים, ראינו כיצד לוק"חיים את החסידות שהיא תנועה של שד וניגון, תנועה שצמחה על בר"כי המיסטיקה היהודית והיתה טמו"נה בה כמיהה לתיקון שגבלה ב"אקסטזה שלא נעדרה מימד שדי, או על ריאלי. והדרך למטרה היה הניגון. בין שהוא היה מושר בין שהיה מדובר. וכאן, מכל אלו, ראינו הצגה סינטיטית. הצגה מבר"ריקה של זכוכית נוצצת, של בלו"נים. אבל אף בלון לא התפוצץ, אפילו לא כאשר ירו הגרמנים על יהודים עומדים על ארבע. „איש חסיד היה“ הוא נסיון לעשות גב"ר

העיבוד של דן אלמגור למע"שיות ושירי החסידים היה תרבו"חי וחרוט בחרט דרמתי למדי. ה"גינות שליקט י. זר א"י, התיזמוד שניתן להן היו יפים ושובים לב. צוות הצעירים המעלה הצגה זו הוא כשרוני, תוסס, נאה למראה ועל אף שכל אחד ואחד מן הצע"רים הללו הוא שחקן וזמר בפני עצמו הרי הוכיח שצוות טוב הוא כאשר שווים לטובה יוצרים מיקשה אחת. יוסף יזרעאלי הבימאי המוכשר בנה תמונות יפות. הוא העמיד את שחקניו — זמרי ב"העמדות מענינות ויצאות דופן. אין ספק שכל השותפים לערב זה עשו עבודה טובה. הצרה היא שהם עשו עבודה יותר מדי טובה. מרוב חופ"זה לעשות תיאטרון יפה, שפכו הם את התינוק עם מי האמבטייה. קודם כל צריך לציין במפורש, שהשגותי על ההצגה הן פרטיות ואולי אף ליקות בספק. ישבתי תוכ"ר

רת מהניגון הנורא המבקיע שח"קים. כאן היה הכל חמוד כל כך, גבון, מחויך, עשוי יפה אך ללא אותו שאר רוח, ללא אותה ליאות של שד הרוקד על גבי קבר. אני יכול להמשיל את זה לגלי"מה של איכר. באים המומחים ורו"אים איכר עובד את שדהו. הם רו"אים אותו ואת גלימתו. הגלימה שייכת לנוף בו פועל אותו איכר. היא חלק נכבד מיישנותו. חליפה פרימיטיבית של איכרים לא הומ"צאה על ידי אופנאים. ואז נוטלים את החליפה ועושים בה שינוי קל, קל מאוד, אבל שנוי זה מאפשר להם לתלות את הגלימה בחלון ראווה נוצץ בפאריס, לונדון וניו יורק ולמוכרה בכסף רב לנשים חאבות אופנה. אני מדבר על השי"נוי הקטן הזה, על היישום הדל ערך לכאורה של החזוייה הברא"שיתית שהיפכה למין לעיסה של אבק. אני יכול רק להמשיל משלים. אני ראיתי לפני עיני כנסייה ללא אלהים, מפוארת, נאה, מהודרת, אך

כי התלהבות כנה וגדולה. קהל של פרימיירה אינו ברגיל קהל טוב או קל. קהל הפרימיירה של אמש יצא מכליו מרוב התלהבות ויש לשער ש"איש חסיד היה" — יש"אר חסיד עוד זמן רב. אך האמת ניתנת להאמר, שכותב שורות אלו חש אי נוחות רבה. אף יותר מזאת. ואיני סבור שהדבר נבע מרצון כלשהו להיות „בעד הנגד“. בור"דאי לא מפני שעירבבו היפס עם חסידות. מה רע בכך? וציפור נפש אין לי כדי לבוא לגונן עליה. אך בתוך האולם השואג מהנאה ישבנו אני ואפסי עוד וחשנו מדומים. התבוננתי בתמונה היפות שהע"לה לפנינו יוסף יזרעאלי, ראיתי את התנועה הפיקאנטית, את המ"זנצינה החמודה. ונזכרתי בשני דברים. אחד הוא ספור על חסיד שעמד משתאה למול לולין המה"לך על חבל. הוא קינא בלולין על שהוא עומד עתה בין שמים לא"רץ. ללא תמיכה ללא משען והוגה בוודאי רק בקדוש ברוך הוא. כל"רמר, כוונתו היא נעלה דווקא, מ"שום שקודם לכן סבור היה שהוא לולין לשם פרנסה. מכוח חיותו באוויר, נהפכה כוונתו לשם שמים. כאן, על הבימה, לא היתה כוונה. היו העמדות יפות, המשחק לא היה מין חץ הנמתח על קשת מתור"חה ודקועה. ודבר שני שזכרתי הוא מה שאמר לי נגן הסקסופון הנודע צ'רלי פארקר, כאשר האזנו למו"סיקה של רביעיית (או אולי חמי"ר